Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a doua)

25 iulie 2018*

„Trimitere preliminară – Mediu – Directiva 92/43/CE – Conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică – Articolul 6 alineatele (3) și (4) – Evaluarea efectelor unui plan sau ale unui proiect asupra unui sit protejat – Plan sau proiect care nu are o legătură directă cu sau nu este necesar pentru gestionarea sitului – Proiect de parc eolian – Directiva 2009/147/CE – Conservarea păsărilor sălbatice – Articolul 4 – Arie de protecție specială (APS) – Anexa I – Eretele vânăt (*Circus cyaneus*) – Habitat adecvat care fluctuează de-a lungul timpului – Reducere temporară sau definitivă a suprafeței de terenuri utile – Măsuri integrate în proiect care urmăresc să garanteze, pe durata proiectului, că suprafața efectiv adecvată să adăpostească habitatul natural al speciei nu va fi redusă și va putea fi chiar extinsă”

În cauza C-164/17,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Supreme Court (Curtea Supremă, Irlanda), prin decizia din 20 martie 2017, primită de Curte la 3 aprilie 2017, în procedura

Edel Grace,

Peter Sweetman

împotriva

An Bord Pleanála,

cu participarea:

ESB Wind Developments Ltd,

Coillte,

The Department of Arts Heritage and the Gaeltacht,

CURTEA (Camera a doua),

compusă din domnul M. Ilešič, președinte de cameră, domnul A. Rosas, doamnele C. Toader (raportor) și A. Prechal și domnul E. Jarašiūnas, judecători,

avocat general: domnul E. Tanchev,

grefier: domnul R. Schiano, administrator,

* Limba de procedură: engleza.

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 1 februarie 2018,

luând în considerare observațiile prezentate:

– pentru doamna Grace și pentru domnul Sweetman, de O. Collins, barrister, și de J. Devlin, SC, mandatați de O. Clarke și de A. O'Connell, solicitors;

– pentru An Bord Pleanála, de F. Valentine, barrister, și de N. Butler, SC, mandatați de A. Doyle și de B. Slattery, solicitors;

– pentru ESB Wind Developments Ltd și Coillte, de R. Mulcahy, de D. McDonald, SC, și de A. Carroll, BL, mandatați de D. Spence, solicitor;

– pentru guvernul neerlandez, de M. Bulterman și de C. S. Schillemans, în calitate de agenți;

– pentru Comisia Europeană, de E. Manhaeve și de C. Hermes, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 19 aprilie 2018,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 6 alineatele (3) și (4) din Directiva 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică (JO 1992, L 206, p. 7, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 109, denumită în continuare „Directiva habitate").

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între doamna Edel Grace și domnul Peter Sweetman, pe de o parte, și An Bord Pleanála (Comisia Națională pentru Soluționarea Contestațiilor în materie de Amenajare a Teritoriului, Irlanda, denumită în continuare „An Bord"), pe de altă parte, în legătură cu decizia acesteia din urmă de a emite o autorizație în favoarea ESB Wind Developments Ltd și Coillte pentru un proiect de parc eolian pe teritoriul unei arii de protecție specială, clasificată ca urmare a faptului că adăpostește habitatul natural al unei specii protejate.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

Directiva păsări

3 În conformitate cu articolul 1 alineatul (1) din Directiva 2009/147/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 30 noiembrie 2009 privind conservarea păsărilor sălbatice (JO 2010, L 20, p. 7, denumită în continuare „Directiva păsări"), aceasta se referă la conservarea tuturor speciilor de păsări care se găsesc în stare sălbatică pe teritoriul european al statelor membre în care este aplicabil Tratatul FUE. Directiva menționată reglementează protejarea, gestionarea și controlul asupra acestor specii și stabilește normele pentru exploatarea acestora.

4 Articolul 4 din această directivă prevede:

„(1) Speciile menționate în anexa I constituie obiectul unor măsuri speciale de conservare a habitatelor acestora pentru a li se asigura supraviețuirea și reproducerea în aria de răspândire.

În acest context, se ține seama de următoarele specii de păsări:

(a) specii pe cale de dispariție;

(b) specii vulnerabile la anumite schimbări ale habitatului lor;

(c) specii considerate rare din cauza efectivului redus al populațiilor sau a distribuției locale limitate;

(d) alte specii care necesită o atenție specială din cauza naturii specifice a habitatului lor.

Tendințele și variațiile efectivului populațiilor sunt luate în considerare ca bază pentru evaluare.

Statele membre clasifică în special cele mai adecvate teritorii, ca număr și suprafață, ca arii de protecție specială pentru conservarea acestor specii, ținând seama de condițiile de protecție din zona geografică maritimă și de uscat în care se aplică prezenta directivă.

[…]

(4) Statele membre iau măsurile corespunzătoare pentru a evita, în zonele de protecție menționate la alineatele (1) și (2), poluarea sau deteriorarea habitatelor sau orice alt efect negativ asupra păsărilor, în măsura în care acestea au relevanță în contextul obiectivelor prezentului articol. Statele membre depun eforturi pentru a evita poluarea sau deteriorarea habitatelor și în afara zonelor de protecție.”

5 Printre speciile menționate în anexa I la directiva respectivă se află eretele vânăt (*Circus cyaneus*).

Directiva habitate

6 Potrivit celui de al zecelea considerent al Directivei habitate:

„întrucât orice plan sau program care ar putea afecta în mod considerabil obiectivele de conservare a unui sit desemnat sau care urmează să fie desemnat trebuie evaluate cu mare atenție”.

7 Articolul 2 din această directivă prevede:

„(1) Obiectul prezentei directive este să contribuie la menținerea biodiversității prin conservarea habitatelor naturale și a speciilor de floră și faună sălbatică de pe teritoriul statelor membre în care se aplică [Tratatul FUE].

(2) În temeiul prezentei directive, se adoptă măsuri de menținere sau readucere la un stadiu corespunzător de conservare a habitatelor naturale și a speciilor de floră și faună sălbatică de importanță comunitară.

(3) Măsurile adoptate în temeiul prezentei directive trebuie să țină seama de condițiile economice, sociale și culturale, precum și de caracteristicile regionale și locale.”

8 Articolul 6 din directiva menționată prevede:

„(1) Pentru ariile speciale de conservare, statele membre adoptă măsurile de conservare necesare, inclusiv, după caz, planuri de gestionare adecvate, speciale sau incluse în alte planuri de dezvoltare, precum și actele administrative sau clauzele contractuale adecvate în conformitate cu necesitățile ecologice ale tipurilor de habitate naturale din anexa I sau ale speciilor din anexa II prezente pe teritoriul respectivelor situri.

(2) Statele membre iau măsurile necesare pentru a evita, pe teritoriul ariilor speciale de conservare, deteriorarea habitatelor naturale și a habitatelor speciilor, precum și perturbarea speciilor pentru care au fost desemnate respectivele arii, în măsura în care perturbările respective ar putea fi relevante în sensul obiectivelor prezentei directive.

(3) Orice plan sau proiect care nu are o legătură directă cu sau nu este necesar pentru gestionarea sitului, dar care ar putea afecta în mod semnificativ aria, *per se* sau în combinație cu alte planuri sau proiecte, trebuie supus unei evaluări corespunzătoare a efectelor potențiale asupra sitului, în funcție de obiectivele de conservare ale acestuia din urmă. În funcție de concluziile evaluării respective și în conformitate cu dispozițiile alineatului (4), autoritățile naționale competente aprobă planul sau proiectul doar după ce au constatat că nu are efecte negative asupra integrității sitului respectiv și, după caz, după ce au consultat opinia publică.

(4) Dacă, în ciuda unui rezultat negativ al evaluării efectelor asupra sitului și în lipsa unei soluții alternative, planul sau proiectul trebuie realizat, cu toate acestea, din motive cruciale de interes public major, inclusiv din rațiuni de ordin social sau economic, statul membru ia toate măsurile compensatorii necesare pentru a proteja coerența globală a sistemului Natura 2000. Statul membru informează Comisia cu privire la măsurile compensatorii adoptate.

În cazul în care situl respectiv adăpostește un tip de habitat natural prioritar și/sau o specie prioritară, singurele considerente care pot fi invocate sunt cele legate de sănătatea sau siguranța publică, de anumite consecințe benefice de importanță majoră pentru mediu sau, ca urmare a avizului Comisiei, de alte motive cruciale de interes public major.”

9 În conformitate cu articolul 7 din Directiva habitate, obligațiile care decurg din alineatele (2)-(4) ale articolului 6 din aceasta se aplică ariilor de protecție specială (denumite în continuare „APS”) în sensul Directivei păsări.

Litigiul principal și întrebarea preliminară

10 Litigiul principal se referă la un proiect de parc eolian care ar fi dezvoltat și exploatat împreună de Coillte, o întreprindere forestieră publică, și de ESB Wind Developments și care este localizat în APS cuprinsă între drumul Slieve Felim și munții Silvermines (în comitatele Limerick și, respectiv, Tipperary, Irlanda) (denumit în continuare „proiectul în cauză”).

11 Acest teritoriu a fost clasificat ca APS, în sensul articolului 4 alineatul (1) al patrulea paragraf din Directiva păsări, ca urmare a faptului că adăpostește habitatul natural al unei specii de păsări menționate în anexa I la această directivă, și anume eretele vânăt. Teritoriul respectiv, care se întinde pe 20 935 de hectare, cuprinde în special zone de turbării de acoperire neplantate și de lande, precum și 12 078 de hectare împădurite. Totalitatea acestui spațiu este potențial aptă, având în vedere caracteristicile sale, să servească drept habitat pentru această specie.

12 Potrivit instanței de trimitere, proiectul în cauză prevede ocuparea a 832 de hectare din APS, acoperite în principal de plantații de conifere la prima și la a doua rotație, precum și de turbării necultivate și de lande. Construirea a 16 turbine eoliene, precum și a unor infrastructuri înconjurătoare ar impune ca

arborii să fie tăiați în fiecare dintre amplasamentele respective. Potrivit unei estimări, suprafața afectată de tăierea arborilor ar fi de 41,7 hectare. Proiectul ar conduce la distrugerea permanentă a 9 hectare de habitat care corespund zonelor în care ar fi ridicate construcțiile, precum și la distrugerea temporară a 1,7 hectare de suprafață de habitat utilizat pentru construirea de bazine de decantare temporare. Pe de altă parte, prezumându-se că aceste păsări în căutare de hrană nu ar pătrunde într-un perimetru de 250 de metri în jurul unei turbine eoliene, instanța menționată arată că, având în vedere acest fapt, dispariția totală a zonei de hrănire ar putea fi de 162,7 hectare.

13 Proiectul în cauză este însoțit de un plan de gestionare a habitatului și a speciilor (denumit în continuare „planul de gestionare”). Acest plan, care trebuie să fie pus în aplicare pe o perioadă de cinci ani, conține măsuri de remediere a efectelor potențiale ale parcului eolian asupra zonei de hrănire a eretelui vânăt. În primul rând, în conformitate cu planul de gestionare, trei zone cultivate în prezent, reprezentând o suprafață totală de 41,2 hectare, dintre care 14,2 hectare se vor situa într-un perimetru de 250 de metri în jurul unei turbine eoliene, ar fi transformate din nou în turbării de acoperire. În al doilea rând, în cursul fazei de dezvoltare a proiectului în cauză, planul respectiv ar supune o suprafață de 137,3 hectare de păduri aflate la a doua rotație unei gestionări „sensibile”, care ar prevedea tăierea și înlocuirea pădurii actuale cu coronament închis pentru a garanta prezența permanentă a 137,3 hectare de pădure cu coronament deschis, oferind o zonă de hrănire adecvată pentru eretele vânăt, precum și un culoar ecologic între două zone de turbării deschise. Această tăiere s-ar efectua în mai multe etape, începând cu anul care precedă începerea construcției. În al treilea rând, lucrările de construcții ar fi limitate în general la perioade situate în afara principalului sezon de reproducere a eretelui vânăt.

14 Printr-o decizie din 22 iulie 2014, An Bord a decis să autorizeze proiectul în cauză pentru motivul că acesta nu are efecte negative asupra integrității APS.

15 Doamna Grace și domnul Sweetman au formulat o acțiune în fața High Court (Înalta Curte, Irlanda) prin care au contestat decizia An Bord. Prin deciziile din 1 octombrie și din 4 decembrie 2015, această instanță le-a respins acțiunea și a confirmat decizia An Bord.

16 Prin decizia din 26 februarie 2016, doamna Grace și domnul Sweetman au fost autorizați să formuleze apel împotriva acestei decizii în fața instanței de trimitere, Supreme Court (Curtea Supremă, Irlanda). Prin hotărârea din 24 februarie 2017, instanța respectivă s-a pronunțat definitiv asupra a două dintre cele trei motive de apel. Decizia finală privind apelul menționat ar depinde însă de interpretarea articolului 6 alineatele (3) și (4) din Directiva habitate.

17 Potrivit doamnei Grace și domnului Sweetman, An Bord ar fi trebuit să considere că proiectul în cauză și planul de gestionare care îl însoțește implicau măsuri compensatorii, astfel că evaluarea ar fi trebuit să fie efectuată luând în considerare criteriile prevăzute la articolul 6 alineatul (4) din directiva respectivă.

18 An Bord și intervenientele din litigiul principal susțin că, pentru a aprecia aspectul dacă proiectul poate avea efecte negative asupra integrității APS, în sensul articolului 6 alineatul (3) din Directiva habitate, este necesar să se ia în considerare faptul că nicio parte a sectorului împădurit al ariei nu va rămâne în mod permanent într-o stare care să ofere un habitat adecvat.

19 În această privință, instanța de trimitere arată că eretele vânăt este o pasăre care trăiește în principal în zone rurale și care are nevoie de vaste spații de teren adecvate pentru căutarea hranei. Cuibăritul ar depinde în schimb mai puțin de un asemenea factor, acesta putându-se efectua într-un spațiu geografic mai restrâns și în diferite tipuri de habitate. Pe de altă parte, scăderea populației speciei protejate ar rezulta mai mult din posibila degradare a zonei de hrănire decât a celei de cuibărire. Această instanță arată că, deși s-a admis în general că turbăriile necultivate și landele constituie principalul habitat al eretelui vânăt, s-a observat, odată cu dezvoltarea silviculturii, că plantațiile de

conifere tinere de pe turbării oferă eretelui vânăt posibilitatea de a-și căuta hrana acolo. Din aceste considerații ar rezulta, în schimb, că o pădure care nu este rarefiată sau tăiată, ci lăsată pur și simplu să se maturizeze până când va forma un coronament închis, nu ar oferi o zonă de hrănire adecvată.

20 Din dosarul trimis Curții reiese că pădurea utilizată în scopuri silvicole are un ciclu mediu de 40 de ani care cuprinde două faze de rotație. Părțile din zona ale cărei plantații au ajuns la maturitate la finalul primei faze și care prezintă, ca urmare a acestui fapt, un coronament închis fac obiectul unei tăieri rase. Urmează o fază de replantare, care creează din nou o parte din zona cu coronament deschis, propice pentru hrănirea eretelui vânăt. Din aceasta ar rezulta că zona de hrănire a acestei specii în cadrul APS ar fi în mutație constantă și ar depinde de aceste faze legate de managementul forestier. Prin urmare, o carență în managementul activ al plantației forestiere ar conduce ea însăși la dispariția zonei de hrănire a eretelui vânăt, ca urmare a dispariției progresive a unor părți din zona cu coronament deschis. Potrivit studiilor disponibile, populația speciei protejate ar varia într-adevăr, în plus sau în minus, în funcție de existența unor păduri cu coronament deschis. În speță, proporția de pădure cu coronament deschis ar scădea progresiv de la un procent de 14 % din totalul terenurilor împădurite în cursul anilor 2014-2018 la un procent de 8 % în cursul anilor 2024-2028.

21 Instanța de trimitere consideră că îi revine sarcina de a determina dacă An Bord a considerat în mod eronat că proiectul în cauză și planul de gestionare implicau măsuri de atenuare care îi dădeau dreptul să efectueze evaluarea doar în temeiul articolului 6 alineatul (3) din Directiva habitate.

22 În această privință, instanța menționată solicită să se stabilească dacă această dispoziție trebuie interpretată în sensul că măsurile propuse în cadrul planului de gestionare care însoțește proiectul în cauză și care urmăresc să garanteze că suprafața totală care oferă un habitat adecvat nu va fi redusă și va putea fi chiar extinsă pot fi calificate, în speță, drept măsuri de atenuare sau dacă ele trebuie considerate măsuri compensatorii, în sensul articolului 6 alineatul (4) din Directiva habitate.

23 Având în vedere considerațiile care precedă, Supreme Court (Curtea Supremă) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„În cazul în care

a) obiectivul esențial al unui sit protejat este de a asigura un habitat unei anumite specii,

b) natura habitatului adecvat pentru specia respectivă presupune că partea sitului care este adecvată se va modifica în timp, în mod necesar, și

c) în cadrul unui proiect de dezvoltare propus urmează a fi pus în aplicare un plan de gestionare a sitului în ansamblul său (cuprinzând inclusiv modificările privind gestionarea părților sitului care nu sunt direct afectate de proiect ca atare), cu scopul de a garanta că, în orice moment, partea din sit adecvată pentru a oferi un astfel de habitat precum cel menționat anterior nu se va reduce, ci chiar va putea fi extinsă; dar

d) pe durata existenței proiectului de dezvoltare, o parte a sitului nu va avea potențialul de a asigura un habitat corespunzător,

măsuri precum cele descrise la litera c) pot să fie considerate în mod corect ca fiind măsuri de atenuare?”

Cu privire la întrebarea preliminară

24 Trebuie precizat de la bun început că, deși întrebarea formulată de instanța de trimitere nu conține nicio referire la dispoziții de drept al Uniunii, întrebarea respectivă, care trebuie interpretată în lumina precizărilor care figurează în decizia de trimitere, privește interpretarea articolului 6 alineatele (3) și (4) din Directiva habitate.

25 În continuare, în ceea ce privește modul de redactare a întrebării adresate, trebuie adăugat că articolul 6 din această directivă nu conține nicio referire la noțiunea „măsuri de atenuare” (Hotărârea din 21 iulie 2016, Orleans și alții, C-387/15 și C-388/15, EU:C:2016:583, punctul 57, precum și Hotărârea din 12 aprilie 2018, People Over Wind și Sweetman, C-323/17, EU:C:2018:244, punctul 25).

26 În această privință, Curtea a subliniat deja că efectul util al măsurilor de protecție prevăzute la articolul 6 din Directiva habitate urmărește să se evite ca, prin măsuri numite „de atenuare”, dar care în realitate corespund unor măsuri compensatorii, autoritatea națională competentă să eludeze procedurile specifice enunțate la acest articol, autorizând, în temeiul alineatului (3) al acestuia, proiecte care afectează integritatea sitului respectiv (Hotărârea din 21 iulie 2016, Orleans și alții, C-387/15 și C-388/15, EU:C:2016:583, punctul 58, precum și jurisprudența citată).

27 În sfârșit, în ceea ce privește ariile clasificate drept APS, obligațiile care rezultă din articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate înlocuiesc, în conformitate cu articolul 7 din această directivă, obligațiile care decurg din articolul 4 alineatul (4) prima teză din Directiva păsări, începând cu data clasificării în conformitate cu această directivă, dacă această din urmă dată este ulterioară datei de punere în aplicare a Directivei habitate [Hotărârea din 17 aprilie 2018, Comisia/Polonia (Pădurea Białowieża), C-441/17, EU:C:2018:255, punctul 109 și jurisprudența citată].

28 Rezultă că este necesar să se înțeleagă că, prin întrebarea sa, instanța de trimitere solicită să se stabilească în esență dacă articolul 6 din Directiva habitate trebuie interpretat în sensul că, în cazul în care un proiect este destinat să fie realizat pe un sit desemnat pentru protecția și conservarea speciilor, a cărui suprafață, aptă să asigure nevoile unei specii protejate, fluctuează de-a lungul timpului, iar un asemenea proiect va avea ca efect faptul că, temporar sau definitiv, anumite părți ale acestui sit nu vor mai fi de natură să ofere un habitat adecvat speciei respective, împrejurarea că acest proiect cuprinde măsuri care urmăresc să garanteze, după ce va fi fost efectuată o evaluare adecvată a efectelor proiectului respectiv și pe durata proiectului menționat, că partea din situl respectiv care poate oferi în mod concret un habitat adecvat nu va fi redusă și va putea fi chiar extinsă poate fi luată în considerare în vederea evaluării care trebuie să fie efectuată în temeiul alineatului (3) al acestui articol și care urmărește să asigure că proiectul în cauză nu va avea efecte negative asupra integrității sitului în cauză sau dacă o asemenea împrejurare intră, eventual, în domeniul de aplicare al alineatului (4) al acestui articol.

29 Articolul 6 din Directiva habitate impune statelor membre o serie de obligații și de proceduri specifice prin care se urmărește să se asigure, astfel cum reiese din articolul 2 alineatul (2) din această directivă, menținerea sau, dacă este cazul, readucerea la un stadiu corespunzător de conservare a habitatelor naturale și a speciilor de floră și faună sălbatică de importanță pentru Uniune și în vederea atingerii obiectivului mai general al aceleiași directive, care este garantarea unui nivel ridicat de protecție a mediului în ceea ce privește siturile protejate în temeiul acesteia [a se vedea în acest sens Hotărârea din 8 noiembrie 2016, Lesoochranárske zoskupenie VLK, C-243/15, EU:C:2016:838, punctul 43, și Hotărârea din 17 aprilie 2018, Comisia/Polonia (Pădurea Białowieża), C-441/17, EU:C:2018:255, punctul 106].

30 În această privință, dispozițiile articolului 6 din Directiva habitate constituie un ansamblu coerent în raport cu obiectivele de conservare vizate de această directivă. Astfel, alineatele (2) și (3) ale acestui articol tind să asigure același nivel de protecție a habitatelor naturale și a habitatelor speciilor, în timp

ce alineatul (4) al articolului respectiv nu constituie decât o dispoziție derogatorie de la a doua teză a alineatului (3) menționat (Hotărârea din 12 aprilie 2018, People Over Wind și Sweetman, C-323/17, EU:C:2018:244, punctul 24, precum și jurisprudența citată).

31 Potrivit celui de al zecelea considerent al Directivei habitate, orice plan sau program care ar putea afecta în mod considerabil obiectivele de conservare a unui sit desemnat sau care urmează să fie desemnat trebuie evaluat cu mare atenție. Acest considerent își găsește expresia la articolul 6 alineatul (3) din această directivă, care prevede în special că un plan sau un proiect care ar putea afecta în mod semnificativ situl vizat nu poate fi autorizat fără o evaluare prealabilă a efectelor sale asupra sitului (Hotărârea din 12 aprilie 2018, People Over Wind și Sweetman, C-323/17, EU:C:2018:244, punctul 28, precum și jurisprudența citată).

32 Articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate evidențiază două faze. Cea dintâi, vizată în prima teză a acestei dispoziții, impune statelor membre obligația de a efectua o evaluare corespunzătoare a efectelor unui plan sau ale unui proiect asupra unui sit protejat atunci când există o probabilitate ca planul sau proiectul respectiv să afecteze în mod semnificativ acest sit. Cea de a doua fază, vizată în a doua teză a aceleiași dispoziții, care intervine ca urmare a evaluării corespunzătoare menționate, limitează autorizarea unui astfel de plan sau proiect la condiția ca acesta să nu aibă efecte negative asupra integrității sitului respectiv, sub rezerva dispozițiilor articolului 6 alineatul (4) din această directivă (Hotărârea din 12 aprilie 2018, People Over Wind și Sweetman, C-323/17, EU:C:2018:244, punctul 29 și jurisprudența citată).

33 Este necesar să se răspundă la întrebarea adresată în lumina considerațiilor care precedă.

34 În primul rând, trebuie amintit că faptul de a nu afecta integritatea unui sit, în sensul articolului 6 alineatul (3) a doua teză din Directiva habitate, presupune menținerea acestuia într-un stadiu de conservare corespunzător, ceea ce implică menținerea durabilă a caracteristicilor sale constitutive, legate de prezența unui tip de habitat natural, obiectivul de conservare a acestuia justificând includerea acestui sit pe lista siturilor de importanță comunitară, în sensul directivei menționate [a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 iulie 2016, Orleans și alții, C-387/15 și C-388/15, EU:C:2016:583, punctul 47 și jurisprudența citată, precum și Hotărârea din 17 aprilie 2018, Comisia/Polonia (Pădurea Białowieża), C-441/17, EU:C:2018:255, punctul 116].

35 În conformitate cu articolul 4 alineatul (1) din Directiva păsări, desemnarea unui teritoriu în APS pentru conservarea unei specii implică menținerea durabilă a caracteristicilor constitutive ale habitatului acestei arii, al cărei obiectiv ce a justificat desemnarea ariei respective este supraviețuirea speciei în cauză și reproducerea acesteia.

36 În cauza principală, este cert, astfel cum indică instanța de trimitere și astfel cum a arătat și avocatul general la punctele 13 și 74 din concluzii, că obiectivul de conservare al APS este de a menține sau de a restaura condițiile de conservare favorabile eretelui vânăt. Mai concret, APS permite realizarea acestui obiectiv tocmai prin faptul că oferă speciei protejate un habitat care cuprinde o zonă de hrănire.

37 În ceea ce privește, în al doilea rând, efectele proiectului în cauză asupra APS, instanța de trimitere subliniază că planul de gestionare urmărește să instituie garanții constând în aceea că, în niciun moment, în ceea ce privește zona de hrănire a eretelui vânăt, suprafața ariei nu va fi redusă și va putea fi chiar extinsă, cu toate că, pe durata de dezvoltare a proiectului în discuție, o parte a acesteia nu va fi de natură să îi ofere un habitat adecvat.

38 Articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate prevede o procedură de evaluare prin care se urmărește garantarea, prin intermediul unui control prealabil, a faptului că un plan sau un proiect care nu este direct legat de gestionarea ariei vizate sau care nu este necesar în vederea acesteia, dar o poate afecta

în mod semnificativ, nu va fi autorizat decât în măsura în care nu va aduce atingere integrității acesteia [a se vedea în acest sens Hotărârea din 17 aprilie 2018, Comisia/Polonia (Pădurea Białowieża), C-441/17, EU:C:2018:255, punctul 108 și jurisprudența citată].

39 Evaluarea efectuată în temeiul acestei dispoziții nu poate să prezinte lacune și trebuie să cuprindă constatări și concluzii complete, precise și definitive, de natură să înlăture orice îndoială științifică rezonabilă cu privire la efectele lucrărilor preconizate asupra ariei protejate respective (a se vedea în acest sens Hotărârea din 12 aprilie 2018, People Over Wind și Sweetman, C-323/17, EU:C:2018:244, punctul 38, precum și jurisprudența citată).

40 Împrejurarea că evaluarea corespunzătoare a efectelor unui plan sau ale unui proiect asupra ariei în cauză trebuie efectuată în temeiul dispoziției respective presupune că trebuie identificate, făcând apel la cele mai relevante cunoștințe științifice în materie, toate aspectele planului sau ale proiectului în discuție care pot, *per se* sau în combinație cu alte planuri sau proiecte, să afecteze obiectivele de conservare a ariei respective [a se vedea în acest sens Hotărârea din 17 aprilie 2018, Comisia/Polonia (Pădurea Białowieża), C-441/17, EU:C:2018:255, punctul 113 și jurisprudența citată].

41 În momentul adoptării deciziei de autorizare a realizării proiectului nu trebuie să se mențină nicio îndoială rezonabilă din punct de vedere științific în ceea ce privește lipsa efectelor negative asupra integrității ariei vizate [a se vedea în acest sens Hotărârea din 17 aprilie 2018, Comisia/Polonia (Pădurea Białowieża), C-441/17, EU:C:2018:255, punctul 120 și jurisprudența citată].

42 În speță, din decizia de trimitere reiese că, *primo*, instanța de trimitere identifică dispariția permanentă și directă a unor suprafețe care adăpostesc un habitat adecvat pentru eretele vânăt ce totalizează 9 hectare. *Secundo*, suprafața împădurită care ar fi tăiată pentru construirea turbinelor eoliene, precum și a infrastructurilor ar corespunde eliminării a 41,7 hectare din această zonă de habitat. *Tertio*, partea din zona care nu este disponibilă pe durata proiectului ar putea atinge 162,7 hectare. *Quarto*, trebuie ținut seama de asemenea de faptul că, în faza de dezvoltare a proiectului în cauză, suprafața de pădure cu coronament deschis, care constituie una dintre caracteristicile constitutive ale zonei de hrănire a speciei protejate, ar fi în constantă scădere.

43 În această privință, Curtea a statuat deja că, atunci când un plan sau un proiect care nu are legătură directă cu gestionarea unei arii sau nu este necesar pentru gestionarea sa riscă să compromită obiectivele de conservare a ariei respective, trebuie să se considere că acesta poate afecta respectiva arie în mod semnificativ. Aprecierea riscului menționat trebuie realizată printre altele în lumina caracteristicilor și a condițiilor de mediu specifice ale ariei vizate de un astfel de plan sau proiect (a se vedea în acest sens Hotărârea din 15 mai 2014, Briels și alții, C-521/12, EU:C:2014:330, punctul 20 și jurisprudența citată, precum și Hotărârea din 21 iulie 2016, Orleans și alții, C-387/15 și C-388/15, EU:C:2016:583, punctul 45).

44 În ceea ce privește, în al treilea și ultimul rând, tipurile de măsuri integrate în proiectul în cauză în cadrul planului de gestionare pentru a remedia efectele proiectului, acestea constau, pe de o parte, în restaurarea unor zone de turbărie de acoperire, precum și a unor lande umede pe o suprafață de 41,2 hectare (dintre care 14,2 hectare sunt situate într-un perimetru de 250 de metri în jurul unei turbine eoliene) și, pe de altă parte, în a oferi eretelui vânăt și altor animale care se află pe teritoriu zone de habitat optime pe durata proiectului, recurgându-se în special, pe o zonă de 137,3 hectare, la tăierea și la înlocuirea actualei păduri cu coronament închis care se găsește aici pentru a garanta, în timp, prezența unei zone de coronament deschis.

45 Instanța de trimitere atrage atenția asupra unei împrejurări care, în opinia sa, ar putea constitui un element determinant în răspunsul care trebuie dat la întrebarea sa, întrucât ar distinge împrejurările cauzei principale de cele în care a fost pronunțată Hotărârea din 15 mai 2014, Briels și alții (C-521/12, EU:C:2014:330), precum și Hotărârea din 21 iulie 2016, Orleans și alții (C-387/15 și C-388/15, EU:C:2016:583).

46 Astfel, gestionarea APS în vederea menținerii habitatului natural al eretelui vânăt s-ar face în mod „dinamic”, în sensul că suprafețele adecvate pentru acest habitat ar varia geografic și de-a lungul timpului în funcție de această gestionare.

47 În legătură cu acest aspect, după cum a arătat avocatul general la punctul 58 din concluzii, din articolul 6 alineatele (3) și (4) din Directiva habitate, precum și din jurisprudența aferentă a Curții rezultă că trebuie să se facă distincție între măsurile de protecție incluse în proiect care urmăresc evitarea sau reducerea eventualelor efecte nocive cauzate în mod direct acestuia pentru a se asigura că acest proiect nu afectează integritatea ariei, aceste măsuri intrând în domeniul de aplicare al alineatului (3) al acestui articol, și măsurile care, în sensul alineatului (4) al acestuia, urmăresc să compenseze efectele negative ale proiectului respectiv asupra unei arii protejate care nu pot fi luate în considerare în cadrul evaluării efectelor aceluiași proiect (a se vedea în acest sens Hotărârea din 15 mai 2014, Briels și alții, C-521/12, EU:C:2014:330, punctele 28 și 29, Hotărârea din 21 iulie 2016, Orleans și alții, C-387/15 și C-388/15, EU:C:2016:583, punctul 48, precum și Hotărârea din 26 aprilie 2017, Comisia/Germania, C-142/16, EU:C:2017:301, punctele 34 și 71).

48 În speță, din constatările instanței de trimitere rezultă că anumite părți ale APS nu ar mai putea oferi un habitat adecvat în cazul în care proiectul în cauză ar fi dus la bun sfârșit, dar că un plan de gestionare ar urmări să garanteze că partea din APS care poate oferi un habitat adecvat nu va fi redusă și va putea fi chiar extinsă.

49 În aceste condiții, astfel cum a arătat avocatul general la punctul 71 și următoarele din concluzii, deși împrejurările cauzei principale se disting de cele în care s-a pronunțat Hotărârea din 15 mai 2014, Briels și alții (C-521/12, EU:C:2014:330), precum și Hotărârea din 21 iulie 2016, Orleans și alții (C-387/15 și C-388/15, EU:C:2016:583), acestea sunt similare, întrucât se întemeiază, în momentul evaluării efectelor planului sau ale proiectului asupra ariei vizate, pe o premisă identică de beneficii viitoare care ar urma să remedieze efectele parcului eolian asupra acestei arii, deși beneficiile respective nu sunt, în plus, sigure. Concluziile care se desprind din aceste hotărâri pot fi transpuse, așadar, în împrejurări precum cele în discuție în cauza principală.

50 În această privință, Curtea a statuat deja că măsurile prevăzute de un proiect care urmăresc să compenseze efectele negative ale acestuia nu pot fi luate în considerare în cadrul evaluării efectelor proiectului respectiv, prevăzută la articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate (Hotărârea din 15 mai 2014, Briels și alții, C-521/12, EU:C:2014:330, punctul 29, precum și Hotărârea din 21 iulie 2016, Orleans și alții, C-387/15 și C-388/15, EU:C:2016:583, punctul 48).

51 O măsură ar putea fi luată în considerare în evaluarea corespunzătoare doar când există o certitudine suficientă că o asemenea măsură va contribui în mod eficace la evitarea efectelor negative, garantând lipsa oricărei îndoieli rezonabile cu privire la faptul că proiectul nu va avea efecte negative asupra integrității ariei (a se vedea în acest sens Hotărârea din 26 aprilie 2017, Comisia/Germania, C-142/16, EU:C:2017:301, punctul 38).

52 Or, în general, eventualele efecte pozitive ale dezvoltării viitoare a unui nou habitat, care urmărește să compenseze reducerea ariei și a calității aceluiași tip de habitat de pe o zonă protejată, nu sunt decât dificil previzibile și, în orice caz, nu vor fi vizibile decât mai târziu (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 iulie 2016, Orleans și alții, C-387/15 și C-388/15, EU:C:2016:583, punctele 52 și 56, precum și jurisprudența citată).

53 Trebuie subliniat că nu împrejurarea că habitatul în discuție în litigiul principal este în constantă mutare și că această zonă impune o gestiune „dinamică” este sursa incertitudinii. O asemenea incertitudine rezultă, în schimb, din identificarea unor efecte negative sigure sau potențiale asupra integrității ariei vizate, ca zonă de habitat și de hrănire, și, așadar, asupra uneia dintre caracteristicile constitutive ale acestei arii, precum și din includerea, în evaluarea efectelor, a unor beneficii viitoare ce rezultă din adoptarea unor măsuri care, în stadiul acestei evaluări, nu sunt decât eventuale, întrucât

punerea lor în aplicare nu este încă finalizată. Ca urmare a acestui fapt și sub rezerva verificărilor a căror efectuare revine instanței de trimitere, beneficiile respective nu puteau fi prevăzute cu certitudinea necesară în momentul în care autoritățile au autorizat proiectul în cauză.

54 Considerațiile care precedă sunt confirmate de împrejurarea că articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate include principiul precauției și permite prevenirea eficientă a efectelor negative asupra integrității zonelor protejate generate de planurile sau de proiectele vizate (a se vedea în acest sens Hotărârea din 15 mai 2014, Briels și alții, C-521/12, EU:C:2014:330, punctul 26, precum și jurisprudența citată).

55 În sfârșit, trebuie amintit că, în conformitate cu articolul 6 alineatul (4) din Directiva habitate, în ipoteza în care, în pofida unui rezultat negativ al evaluării efectuate potrivit articolului 6 alineatul (3) prima teză din această directivă, planul sau proiectul trebuie totuși realizat din motive cruciale de interes public major, inclusiv din rațiuni de ordin social sau economic, și în cazul în care nu există soluții alternative, statul membru în cauză ia toate măsurile compensatorii necesare pentru a proteja coerența globală a sistemului Natura 2000.

56 Prin urmare, autoritățile naționale competente pot, în acest context, să acorde o autorizație în temeiul articolului 6 alineatul (4) din directiva menționată doar în măsura în care sunt îndeplinite condițiile prevăzute la acest alineat (Hotărârea din 21 iulie 2016, Orleans și alții, C-387/15 și C-388/15, EU:C:2016:583, punctul 63, precum și jurisprudența citată).

57 Rezultă că este necesar să se răspundă la întrebarea adresată că articolul 6 din Directiva habitate trebuie interpretat în sensul că, în cazul în care un proiect este destinat să fie realizat pe un sit desemnat pentru protecția și conservarea speciilor, a cărui suprafață, aptă să asigure nevoile unei specii protejate, fluctuează de-a lungul timpului, iar un asemenea proiect va avea ca efect faptul că, temporar sau definitiv, anumite părți ale acestui sit nu vor mai fi de natură să ofere un habitat adecvat speciei respective, împrejurarea că acest proiect cuprinde măsuri care urmăresc să garanteze, după ce va fi fost efectuată o evaluare adecvată a efectelor proiectului respectiv și pe durata proiectului menționat, că partea din situl respectiv care poate oferi în mod concret un habitat adecvat nu va fi redusă și va putea fi chiar extinsă nu poate fi luată în considerare în vederea evaluării ce urmează a fi efectuată în temeiul alineatului (3) al acestui articol și care urmărește să asigure că proiectul în cauză nu va avea efecte negative asupra integrității sitului în cauză, însă intră, eventual, în domeniul de aplicare al alineatului (4) al acestui articol.

Cu privire la cheltuielile de judecată

58 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a doua) declară:

Articolul 6 din Directiva 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică trebuie interpretat în sensul că, în cazul în care un proiect este destinat să fie realizat pe un sit desemnat pentru protecția și conservarea speciilor, a cărui suprafață, aptă să asigure nevoile unei specii protejate, fluctuează de-a lungul timpului, iar un asemenea proiect va avea ca efect faptul că, temporar sau definitiv, anumite părți ale acestui sit nu vor mai fi de natură să ofere un habitat adecvat speciei respective, împrejurarea că acest proiect cuprinde măsuri care urmăresc să garanteze, după ce va fi fost efectuată o evaluare adecvată a efectelor proiectului respectiv și pe durata proiectului menționat, că partea din situl respectiv care poate oferi în mod concret un habitat adecvat nu va

fi redusă și va putea fi chiar extinsă nu poate fi luată în considerare în vederea evaluării ce urmează a fi efectuată în temeiul alineatului (3) al acestui articol și care urmărește să asigure că proiectul în cauză nu va avea efecte negative asupra integrității sitului în cauză, însă intră, eventual, în domeniul de aplicare al alineatului (4) al acestui articol.

Semnături